

Nr 153.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till uppförande av verkstadsbyggnader vid centralfängelserna i Malmö och å Härlanda; given Stockholms slott den 23 februari 1934.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

K. Schlyter.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 23 februari 1934.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena **SANDLER**, statsråden **SCHLYTER**, **WIGFORSS**, **MÖLLER**, **LEVINSON**, **LEO**, **ENGBERG**, **EKMAN**, **SKÖLD**.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Schlyter, anför:

»I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t bland utgifter för kapitalökning, bilaga 1, under rubriken 'Fonden för förlag till statsverket' punkterna 1 och 2 föreslagit riksdagen att, i avbidan på blivande proposition i ämnet, för budgetåret 1934/1935 beräkna reservationsanslag dels å 200,000 kronor till uppförande av en verkstadsbyggnad vid centralfängelset i Malmö dels ock å 220,000 kronor till uppförande av en verkstadsbyggnad vid centralfängelset å Härlanda.

Jag anhåller nu att få anmäla dessa frågor till förnyad behandling.

Då de i ifrågavarande båda fängelser befintliga verkstadslokalerna be-

funnits vara otillräckliga och för sitt ändamål mindre lämpliga, har inom *fångvårdsstyrelsen* verkställts utredning rörande uppförande av särskilda verkstadsbyggnader vid berörda fängelser. Fångvårdsstyrelsen har med underdånig skrivelse den 30 januari 1934 överlämnat denna utredning jämte tillhörande kostnadsberäkningar och ritningar, upprättade av styrelsens biträdande arkitekt, samt därvid hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till uppförande av verkstadsbyggnader vid dessa båda fängelser för budgetåret 1934/1935 anvisa ett reservationsanslag å 365,000 kronor.

Styrelsen har framhållit, att de nuvarande verkstadslokalerna för fångarnas arbete i gemensamhet vore, åtminstone delvis, av för ändamålet mindre lämplig beskaffenhet. Härtill komme, att utrymmet visat sig väl knappt för det antal fångar som sysselsattes inom verkstäderna. Därest, såsom ifrågasatts, medgivande skulle lämnas att straffarbetsfånge finge efter avtjänandet av mindre del av strafftiden än vad nu vore föreskrivet utföra arbete gemensamt med andra fångar, komme de nuvarande gemensamhetsverkstäderna att bli alldeles otillräckliga. Utrymme för nya verkstäder funnes emellertid icke inom de nu befintliga byggnaderna vid ifrågavarande fängelser, varför det bleve nödvändigt att uppföra särskilda verkstadsbyggnader inom fängelsernas områden.

Vidkommande *centralfängelset i Malmö* skulle den erforderliga verkstadsbyggnaden enligt fångvårdsstyrelsens förslag förläggas intill sydvästra hörnet av fängelsets omfattningsmur. För att byggnaden skulle kunna utföras för så låg kostnad som möjligt borde denna mur å två sidor tjäna som yttervägg. Dagsljusbelysning skulle erhållas huvudsakligen genom takfönster men även genom sidofönster i de ytterväggar, som icke utgjordes av omfattningsmuren. Byggnaden skulle inrymma fyra gemensamhetsverkstäder, en för handsnickeri, en för maskinsnickeri, en för skrårderi och en för diverse arbeten. Därjämte skulle inom byggnaden anordnas ett mindre antal arbetsceller, avsedda för fångar som utförde arbete i enrum. Inom byggnaden borde arbetsplats kunna beredas för ett sjuttiofå fångar. För förbindelse mellan fängelsebyggnaden och verkstadsbyggnaden skulle under fängelsegården anordnas en gångbar kulvert, i vilken jämväl vissa ledningar skulle framdragas. Uppvärmningen av verkstadsbyggnaden skulle ske från fängelsets värmecentral. Då emellertid de nuvarande pannorna icke kunde hårdare belastas, måste en av dem utbytas mot en väsentligt större, varjämte utöver den befintliga varmvattenberedaren ytterligare en sådan behöfde insättas. De verkstadslokaler inom fängelsebyggnaden som skulle frigöras genom tillkomsten av den nya verkstadsbyggnaden vore avsedda att användas dels för en mindre mekanisk verkstad och dels till förrådslokaler. Då i dessa förrådslokaler plats skulle kunna beredas för arbetsdriftens räkning för förvaring av materialier och färdiga arbeten, hade för sagda ändamål inom den nya verkstadsbyggnaden icke behövt beräknas särskilt utrymme. I de

gamla verkstadslokalerna skulle därjämte kunna inrymmas en del av fängelsets övriga förråd, för vilka ökat utrymme befunnits erforderligt.

Kostnaderna för verkstadsbyggnaden hade approximativt beräknats sålunda:

byggnadskostnader, däri inberäknat kostnad för ritningar, kontroll och oförutsedda utgifter	kr. 109,500
kostnad för rörledningsinstallation, inklusive av verkstadsbyggnaden påkallad utökning av fängelsets värmecentral m. m. »	35,500
kostnad för elektrisk installation	» 22,500
kostnad för spånutsugningsanläggning för maskinsnickriet i verkstadsbyggnaden	» 2,500
	Summa kr. 170,000.

Vad därefter angår verkstadsbyggnaden vid *centralfängelset å Hårlanda* föreslår fängvårdsstyrelsen att den förlägges på östra sidan av fängelsets slutna område, där en numera icke erforderlig promenadgård vore belägen. Av byggnadens ytterväggar skulle en vetta inåt fängelsegården, medan de tre övriga skulle utåt bilda hägnadsmur, varför dessa ytterväggar skulle utföras så, att de bleve lika betryggande som hägnadsmuren. Dagsljusbelysning skulle tillgodoses medelst takfönster. I byggnaden skulle inrymmas en verkstad för maskinsnickeri, en verkstad för handsnickeri, en verkstad för skrädderi, en diverseverkstad och därjämte ett mindre antal celler för fångar, som skulle arbeta i enrum, ävensom några utrymmen för specialarbeten samt vissa andra lokaler. Arbetsplats beräknades där kunna beredas för ett sjuttiofå fångar. Även denna verkstadsbyggnad skulle förenas med fängelsebyggnaden genom en gångbar kulvert under gården. Uppvärmningen av verkstadsbyggnaden kunde tillgodoses från fängelsets värmecentral, vilken vore tillräcklig för ändamålet. Elektrisk energi till detta fängelse levererades för närvarande från Göteborgs stads elektricitetsverk i form av likström. Då den elektriska utrustningen för verkstadsbyggnaden skulle medföra relativt stor belastningsökning, hade elektricitetsverket förklarat sig vilja leverera högspänd växelström till fängelset, varvid den billigare högspänningstaxan skulle tillämpas. I sådant fall erfordrades emellertid en transformatoranläggning vid fängelset. Verkställd utredning gäve vid handen, att det vore ekonomiskt fördelaktigare att i detta sammanhang jämväl för själva fängelset övergå till växelström, dock med bibehållande av likström för nödbelysning. De verkstadsutrymmen, som icke längre skulle bliva erforderliga efter tillkomsten av den nya verkstadsbyggnaden, vore avsedda att tagas i anspråk såsom förrädslokaler för bland annat arbetsdriften.

Kostnaderna för verkstadsbyggnaden vid *centralfängelset å Hårlanda* hade beräknats sålunda:

kostnad för rivning av befintlig promenadgård, provisoriska avstängningsanordningar, uppfyllning och planering m. m.	kr.	10,000
byggnadskostnader, däri inberäknat kostnad för ritningar, kontroll och oförutsedda utgifter.....	»	105,200
		115,200
kostnad för rörledningsinstallation, inklusive kostnad för särskild rörkulvert från värmecentralen	kr.	31,300
kostnad för elektrisk installation för verkstadsbyggnaden	»	24,500
kostnad för transformatoranläggning m. m.	»	15,000
kostnad för omläggning av likströmsanläggningen inom fängelseområdet.....	»	6,500
kostnad för spånutsugningsanläggning för maskinsnickeriet i verkstadsbyggnaden	»	2,500
	Summa kr.	195,000.

Vid beräkandet av kostnaderna för de nu föreslagna båda verkstadsbyggnaderna hade förutsatts, att arbetena skulle i allt väsentligt utföras med fri arbetskraft, dock att schaktning och dylika enklare arbeten skulle åtminstone i viss omfattning utföras av fångar.

Byggnadsstyrelsen, som den 8 februari 1934 avgivit utlåtande över fångvårdsstyrelsens framställning, har i sitt utlåtande anfört bland annat:

Vad anginge planläggningen av de föreslagna byggnaderna saknade de för handsnickeri avsedda verkstadslokaler sidobelysning, vilket för yrkets utövande även i dess enklaste form torde innebära en nackdel. Denna brist borde avhjälpas. Vidare saknades inom båda verkstadsbyggnaderna virkesförrädslokaler av tillräcklig storlek, anordnade i direkt anslutning till verkstäderna, vilken brist medförde att lagring av virke i stor utsträckning måste ske i verkstädernas tak, en anordning som givetvis innebäre en del olägenheter. En lagring av material i de gamla verkstadslokaler torde med hänsyn till en rationell drift ej vara välbetänkt. Erforderligt utrymme för virkesförråd torde emellertid utan större svårighet kunna erhållas genom entresolering av en del mindre utrymmen i verkstadsbyggnaderna.

Beträffande de beräknade kostnaderna, 170,000 kronor för verkstadsbyggnaden i Malmö och 195,000 kronor för verkstadsbyggnaden å Härlanda, hade byggnadsstyrelsen icke något att erinra. En förändring av lokaldispositionen med hänsyn till ovan framhållna brister beträffande sidobelysning i de för handsnickeri avsedda lokalerna samt anordnandet av lokaler för virkesförråd torde kunna genomföras utan ökning av de beräknade kostnaderna.

Med anledning av byggnadsstyrelsens utlåtande har fångvårdsstyrelsen anbefallts att i samråd med byggnadsstyrelsen avgiva förnyat utlåtande i ärendet. Fångvårdsstyrelsen har därefter låtit sin biträdande arkitekt upprätta nya ritningar (dagtecknade den 17 februari 1934), vilka lämnats utan anmärkning av byggnadsstyrelsen. I utlåtande den 19 februari 1934, med vilket nämnda ritningar överlämnats, har fångvårdsstyrelsen anfört:

Styrelsen hade i de nya ritningarna sökt att, i den mån det ur säkerhets-synpunkt låte sig göra, bereda handsnickeriverkstäderna jämväl sidobelysning. I avseende å verkstadsbyggnaden vid centralfängelset i Malmö hade detta kunnat ske genom en omgruppering av de särskilda verkstäderna. Vad åter beträffade verkstadsbyggnaden vid centralfängelset å Härlanda hade i sådant syfte erfordrats en mera genomgripande omarbetning av det tidigare förslaget. Av de nya ritningarna framginge, huru omhandlade belysningsfråga kunde lösas. Kostnaderna för byggnaderna enligt de nya förslagen syntes icke behöva överstiga vad fängvårdsstyrelsen tidigare beräknat. Byggnadsstyrelsen hade i sitt utlåtande ifrågasatt, att särskilda anordningar skulle vidtagas för förvaring av virkeslager inom verkstadsbyggnaderna. I anledning härav framhölles följande förhållande, vilket torde hava varit för byggnadsstyrelsen obekant, nämligen att vid bägge de ifrågasvarande fängelserna funnes ångtorkar för virke, vilka vore belägna i omedelbar närhet till de planerade verkstadsbyggnaderna. Från virkestorkarna vore virket avsett att direkt överföras till verkstäderna och att, i den mån detsamma icke bleve föremål för omedelbar bearbetning, där uppläggas. För detta ändamål erforderliga utrymmen inom verkstäderna hade ock beräknats i de framlagda förslagen. Med hänsyn härtill föreläge icke behov av särskilda anordningar för upplagring inom verkstadsbyggnaderna av några större virkesmängder.

De nuvarande arbetssalarna i ifrågasvarande båda fängelser — vilka lokaler äro inrymda i fängelsernas jordväningar — äro enligt vad jag funnit av utredningen i ärendet bestyrkt mindre lämpliga för sitt ändamål. Härtill kommer, att de äro otillräckliga för fängelsernas behov. För egentligt fängförvar finnas i Malmöfängelset 176 celler och i Härlandafängelset 170 celler. För arbete i gemensamhet finnas emellertid endast 9 respektive 24 platser. Enligt en inom departementet verkställd utredning hade av de i dessa fängelser den 1 december 1933 förvarade fångarna ett avsevärt större antal fångar enligt gällande bestämmelser bort arbeta i gemensamhet därest tillräckligt antal arbetsplatser funnits. En liknande brist på arbetsplatser finnes även vid åtskilliga andra fängelser, varför den nu ifrågasatta utökningen av fängvårdens verkstadsutrymme redan med gällande bestämmelser rörande straffs verkställande är av stort behov påkallad. Därest det förslag till ändringar i verkställighetslagen vinner bifall, som Kungl. Maj:t genom proposition den 9 februari 1934, nr 112, framlagt för riksdagen, skola fångarna kunna tidigare än nu må ske överföras till gemensamt arbete. Härigenom ökas uppenbarligen, såsom även i nämnda proposition framhållits, behovet av ytterligare verkstadsutrymme vid fängvården. Av utredningen i ärendet framgår att en utökning av fängvårdens verkstadsutrymme lämpligen kan vinnas genom uppförande av nya verkstadsbyggnader vid Malmö- och Härlandafängelserna.

*Departements-
chefen.*

Frågan om en omorganisation av fängvården är visserligen för närvarande aktuell. Härutinnan må erinras, att landshövdingen Hagströmer, vilken såsom sakkunnig tillkallats att inom justitiedepartementet verkställa utredning i nämnda avseende, den 16 juli 1931 avlämnat betänkande

med 'Riktlinjer för vinnande av viss koncentration inom det svenska fångvårdsväsendet' (statens off. utredn. 1931:16). I detta föreslogs ökat arbete i gemensamhet för fångarna och med hänsyn härtill utökning och modernisering av fångvårdens verkstadslokaler, vilka vore otillräckliga och bristfälliga. I syfte att vinna koncentration av fängelseväsendet föreslogs nybyggnad av åtminstone ett större centralfängelse. Enligt betänkandet skulle däremot fängelserna i Malmö och Härlanda ej utökas men bibehållas som 'distriktsfängelser'. Sedermera har, såsom jag vid anmälan i statsverkspropositionen till innevarande års riksdag i fråga om anslag till fångvården framhållit, statens organisationsnämnd enligt nådigt beslut verkställt utredning angående fångvårdens framtida ordnande och vad därmed äger samband. Resultatet av utredningen föreligger i ett den 11 oktober 1933 avlämnat betänkande. Enligt betänkandet skulle ifrågavarande båda fängelser bibehållas för sitt nuvarande ändamål. I betänkandet har dock framhållits, att dessa fängelser hade otillräckliga gemensamhetsverkstäder, varför det vore önskvärt att antalet gemensamhetsfångar där minskades.

Såväl landshövding Hagströmer som organisationsnämnden hava sålunda räknat med ett bibehållande av Malmö- och Härlandafängelserna, ehuru den förstnämnde föreslagit en viss inskränkning av deras uppgifter. Ifrågavarande båda fängelser äro de senast uppförda fängelserna i vårt land och jämförda med rikets övriga fångvårdsanstalter relativt moderna. Med hänsyn härtill skulle det vara oekonomiskt att ej, även efter genomförandet av en koncentration av vårt fängelseväsen, utnyttja dem till fullo. Med all sannolikhet kan även antagas att i de sydligaste och västligaste delarna av landet även i framtiden måste finnas centralfängelser. Vid sådant förhållande synes med hänsyn till frågan om fångvårdens omorganisation hinder ej möta för att redan nu avhjälpa den kännbara brist med avseende å verkstadslokaler, som förefinnes å ifrågavarande båda fängelser. På grund av vad sålunda anförts finner jag mig kunna tillstyrka fångvårdsstyrelsens förslag om beredande åt dessa fängelser av nya, större verkstadslokaler.

I fråga om de föreslagna verkstadsbyggnadernas förläggning och planläggning synes fångvårdsstyrelsens omarbetade och av byggnadsstyrelsen utan anmärkning lämnade förslag kunna godtagas. Mot kostnadsberäkningarna, som enligt vad de i ärendet hörda myndigheterna upplyst ej komma att påverkas av de vidtagna ändringarna i de ursprungliga ritningarna, torde ej heller någon erinran vara att göra.

Under åberopande av vad jag sålunda anført får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till uppförande av verkstadsbyggnader vid centralfängelserna i Malmö och å Härlanda i huvudsaklig överensstämmelse med av fångvårdsstyrelsens biträ-

dande arkitekt den 17 februari 1934 upprättade ritningar för budgetåret 1934/1935 under Utgifter för kapitalökning, Fonden för förlag till statsverket, anvisa reservationsanslag, att utgå av lånemedel, av
dels ..... kronor 170,000
för verkstadsbyggnad vid centralfängelset i Malmö,
dels ock ..... kronor 195,000
för verkstadsbyggnad vid centralfängelset å Härelanda.»

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen lämnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Ragnar Kihlgren.